

20. Yüzyılda Köylü Savaşları

Eric R. Wolf, Çev. Cem Somel

İstanbul, İletişim Yayınevi, 2019, 334 Sayfa, İSBN: 13-9789750527197

Şevval SEVİMLİ*

R. Wolf 1923 yılında doğmuş Marksist bir antropologdur. Çalışmalarını genellikle Köylüler ve Latin Amerika üzerine yapmıştır. Wolf, Marksist düşünceyi antropolojinin içine taşımayı denemiştir. Bir antropolog olarak Wolf, eserinde köylü ve köylülük kavramları hakkında konuşup, toplumdaki yerlerini ve etkilerini, bazen bir müttefikken bazen de bir engel olarak görülmelerini tartışmıştır. Bu eserini ‘‘Peasant Wars of the Twentieth Century’’ adıyla 1969 yılında kaleme aldıysa da Türkçeye Ağustos 2019 yılında çevrilmiştir. Köylülüğün imkân, sınır ve etkilerini tartışır. Eserinin önsözünde bir antropoloğun neden ve niçin bu konuyu ele alabileceği hakkında sorular sorar ve bunların cevaplarını verir. Köylülüğün bir takım tanım ve kriterlere giremeyeceğini söyler. Ve bu konulara da ciddi katkı ve kaynak sağlamaktadır. Köylülerin de kendi aralarında ekçiler, toprak sahipleri, zenginler, fakirler gibi sınıflandırıldığından bahseder. Antropoloğun köylü ile onun mensup olduğu büyük toplum arasında aracı olan grupların önemini farkında olduğunu söyler ve kitapta ki ağırlıklı konu da budur.

Kitap Meksika, Rusya, Çin, Vietnam, Cezayir, Küba ve sonuç kısmıyla birlikte yedi kısımdan oluşmaktadır. Bu altı ülkeden verdiği örnekler köylülerin toplumdaki yerini ve etkilerini değerlendirmektedir. Eserdeki incelemeler ikinci el kaynaklardan inşa edilmiştir. Wolf, yararlanan

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü, Lisans Öğrencisi,

kaynakların pek azının antropolog gözüyle incelendiğini söylemektedir. Asıl amacının altı isyana ve devrime köylülerin katılımını bütünleşik bir anlatımla sunmak olduğunu söylemektedir. İncelenen tüm olaylar 20.yüzyıldan alınmıştır.

Bu olaylarla geçmişi ana hatlarıyla sunmaya ve bilgi vermeye çalışmıştır. Günümüzü şekillendiren somut bir deneyim olarak eserini sunmaktadır. İncelenen altı örnekte de tarihsel deneyim, önemli büyük bir kültürel sistemin (ekonomi, toplum, devlet, ideoloji), yani Kuzey Atlantik kapitalizminin dünyaya yayılmasının bugüne kalan tortusu olduğunu belirtiyor Wolf.

Eric Wolf'un isyanlarla birlikte kapitalist sistemi gayet iyi işlediğini düşünüyorum. Kapitalizmi “*Kapitalizm iktidarı saran kabuğu eriten güçlü bir çözücüdür.*” diyerek tanımlıyor. Kapitalizm örf ve adetlerin kabuğunu kırmıştır. İnsanları alışık olduğu çevreden kopararak, aileye ve komşulara toplumsal yükün bağından kopmuş iktisadi faillere dönüştürdüğünü de ekliyor. Kapitalist merkez ile kapitalizm öncesinde olan veya kapitalist olmayan çevre arasındaki temas iktisadi bir karşılaşmadan ibaret değil; geniş kapsamda kültürel bir karşılaşmaydı. Kapitalizm ve üzerine kurulan yeni iktisadi düzenden önce kısa ve uzun vadede toplumsal denge köylünün artığının hükümdara aktarılması ile ekiciye sağlanan asgari güvencenin dengesi üzerine oturmuş. Kapitalist piyasa ilkesinin yayılması aynı zamanda insanların bundan korunmak için çareler aramaya sevk etti. Örneklere bakıldığında toprağın kapitalist bir piyasada metaya dönüşmesi için önce toplumsal bağlarından koparılması gerektiğini söylüyor. Bu ya toprağın asli sakinlerinin zorla toprak kaynaklarından mahrum bırakılmasıyla ya da yeni arazilere toplumsal adet yükümleri olmayan sakinler yerleştirilmekle yapılabilirdi.

Bu isyanların sebeplerinden birisi de toprakların işgal edilmesiydi. Kapitalizmin ilerlemesi başka bir sonuç daha verdi. Bir iktidar krizi yaşanmaya başladı. Örneğin Meksika olaylarında İspanya sömürgelerinden bahsedilmekteydi. Sömürüyü kapitalizm inşa etmediğini ve kapitalizm yayıldığı her yerde, eskiden beri köylü emeğinin ürünü üzerine oturan toplumsal ve kültürel sistemlerle karşılaştığını belirtiyor. Kapitalizmin insanı bir iktisadi fail olarak özgürleştirdiğini ama somut özgürleşme sürecinin insanların sıkıntı ve ıstıraplarını arttırdığını özellikle belirtiyor.

Toprak alınıp satılmak üzere yaratılmamıştır, doğal çevrenin bir ürünüdür. Toprak Meksikalı bir yerlinin, Vietnam ve Rus köylüsünün cemaat olmasının bir vasfıydı. Çinliler içinde toprak bir ata yadigârıydı. Üretim sürecinin toprak, insan mesaisi, gibi ezeli öğeleri her toplumda piyasa toplumundaki kadar somut bir şekilde birbirinden ayrılmamış, bu tür toplumlara yön veren şeyin toprağın, emeğin ve servetin meta olduğu; yani kullanmak üzere üretilmeyip satmak üzere üretilen mallar olduğunu söylüyor yazar.

Tarih köylü isyanlarıyla doludur. Wolf da bu konuyu bir antropolog özüyle okuyucusuna köylülerin durumunu ve aracı olanları aktarıyor. Köylü geçmişte kendisine asgari geçim temin eden istikrarlı kaynak bileşimini keşfetmiş. İşin yükünün köylüyü ezdiğini: hayatı yıllık bir rutine ve gelecek yılın planlanmasına ayırdığını söylüyor.

Yazar köylüyü kuşatma, köylünün düzenini bozma, köylüyü zorla uzaklaştırma süreçlerinin tuhaf şekilde nüfus artışında bir yükselmeye denk geldiğini belirtmektedir. Nüfus artışında hızlanma, önemli bir ölçüde bizatihi köylünün dengesini bozan ticari faaliyet artışının bir yan etkisi olarak kabul görmüştü. Amerika kıtasında bulunun yeni gıdalar artan nüfusu asgari oranda beslenmesine imkân vermiş ve iletişimin artması yiyecek maddelerinin fazla olduğu yerlerden eksik olan yerlere taşınarak satışına olanak sağlamıştı. Bu sırada sağlık hizmetlerinin iyileşmesi ölüm oranlarını da düşürmüştü. Nüfus arttıkça da toprak yetmemeye başladı. Bu da baskılara neden oluyordu. Bu süreçler bazı gruplarda olumlu tepkiler duyarken, başka gruplarda savunmacı tepkilerine yol açardı. Bu süreç toplumun tüm sahalarında, tüm yörelerinde aynı hızla ilerlemez. Ülkenin bazı bölgeleri geleneklere saplanmış kalırken, başka bölgeler tümenden değişir. Wolf eskinin henüz yenilmeyip hala yeniye karşı çıktığını yeni ise henüz zafer kazanmış sayılmadığını söyler. Ve değişimin sebep olduğu yaraların hala açık ve narin olduğunu da ekler. Ne kadar soylu olunursa olunsun iktisadi faillere devletin aleyhine karşılıklı menfaat alışverişine girip iş birliği yapmadıkları takdirde güçlerinin azalacağını belirtiyor.

Bu durum ise köylüler için biraz daha faklı hal alıyordu. Köylüler aksiliklerin piyasanın ürettiği mahsulü etkilemesi durumlarında, toprağı kullanma imkânı sayesinde geçimlik üretime geri dönebilir. Köylünün düzeni bozulduğunda geniş aile bağları ve cemaat içi yardımlaşmayla sarsıntıyı hafifletebilir. Bir köylü aynı zamanda hem mülk sahibi hem kiracı hem ortakçı hem mevsimlik işçi olabilirdi. Zengin, fakir ve Orta köylü olarak 3 tip köylü vardı. Wolf orta köylülüğü, işleyecek kendi toprağı güvende olan ve bunu aile fertleriyle işleyen köylü olarak tanımlamaktadır. Zengin köylü için ise köyde iktidar alanın, köyün dışındaki iktidar alanlarının devamına bağlı olduğunu söylüyor. Köylülük içinde içeride baskı gücü olan kesim, toprak sahibi ‘orta köylüler’ ve ağaların iktidar alanının dışında ücra bölgelerde yaşayan köylülerdir. Geçiminde tamamen veya büyük ölçüde büyük ölçüde bir toprak ağasına bağımlı olan yoksul köylünün veya topraksız köylünün taktik gücü yoktu.

Zengin köylülerin ise isyan yolunu tutması muhtemel değildi. Orta köylünün ise bizzat geleneklerine bağı kalma çabası onu devrimci kıldığını söyler. Kitapta devrimlerin orta köylülerden başladığını görüyoruz. Nüfus artışının; rakip toprak ağalarının toprak gaspı, otlak, orman ve su kaynakları kullanma hakkında kayıplar; fiyatların azalıp piyasada şartların bozulması, faiz ödemeleri ve hacizler orta köylüyü devamlı tehdit ettiğini söylemektedir. Yoksul köylü ve topraksız köylü şehre göç ettiğinde, fabrikaya girdiğinde, genellikle toprakla bağıını koparır. Kitabın bir kısmında orta köylünün tarlasının başında kalıp kente çalışmaya çocuklarını gönderdiğini; ailenin bir kısmının da tarımda iken diğer kısmın kentlerin eğitiminden geçtiğini söylüyor Germaine Tillion. Antropolog ve köy sosyologlarına göre köylü geleneklerini sürdüren köylülerdir. Köyde toplumsal düzeni yıkmakta en etkili olan, muhafazakâr tabakaymış. Yazarın en önemli hipotezi bir iktidar alanı içinde kısıtlanmayan orta köylülerin ve fakir özgür köylülerin köylü isyanlarında esas gruplar olduğudur. Bu devrim etkilenmeyenlerin bir sebebi de devletin kontrol merkezinden nispeten uzak olmaları olduğunu söylemiştir. Bir köylü devrimini ihtimal